

A KOMPENZÁCIÓ RÍTUSA

Bácskaiak a Mátrában a mátrafüredi Ivanits panzió vendégeknyve alapján

E rövid írás gondolatmenete három szálon fut: 1. a szervezett belföldi hegyvidéki turizmus XX. század eleji kiteljesedése, 2. a kompenzáció (köszönetmondás) sajátos, írásos és ritualizált formájának megjelenése panziói vendégeknyv, 3. amelyek erős igénnyé válva nagyon gyorsan integrálni tudta a Trianonban elvesztett, s a II. világháború előtti évek során felszabadult, visszatért országrészek lakóit, akik bekapcsolódtak a belföldi hegyvidéki turizmusba és átvették, követték ezt a sajátos írásos kulturális megnyilvánulást. Ezt egy mátrafüredi panzió 1929-1947 között vezetett vendégeknyve számos bejegyzése alapján próbálom meg értelmezni és bemutatni.

1. A hegyvidéki turizmus

A modern ipari társadalomban az elvesztett, a hiányzó természet keresése és pótlása különböző kulturális formákat alakított ki. A XIX. század második felében, majd a XX. század első felében – az ipari társadalom erősen városiasodott korszakában – kialakult a „hegyek kultusza”, a hegyet járó turizmus, intézményes formájával, a különböző egyesületekkel, amelyek közül legrégebb az erdélyi szászok „Karpathen-Verein”-ja, az erdélyi magyarok Kárpát-Egyesülete, tagsággal és tisztségviselőikkel, egyesületi élettel, folyóiratokkal, éves találkozók, a lát-nivalók feltérképezésével, a turista utak kijelölésével, menedékházak építésével stb. Majd pedig erre épülve megjelentek a hegyvidékeken a szállodák, panziók, amelyek biztosították ugyan a természet-közelséget, nyugalmat, de ugyanakkor a városi kényelmet, a biztonságot, a gondoskodást is. A lakosság mind szélesebb rétegei, azok, amelyek valóban távol kerültek a természettől: városlakók különféle csoportjai: hivatalnokok, tisztviselők, tanárok, önálló városi egzisztenciák (vállalkozók), valamint az alföldi településeknek az előbbi kategóriákba sorolható polgárai, akik rendelkeztek a természet-keresés anyagi hátterével, kialakították szabadidejüket, amelyet jórészt a hiányzó természet, a nyugalom, a biztonság, a közösség megteremtésére fordították.

A nyári szabadságok, amelyeket mindennapi rítusoknak, ritualizált viselkedésformáknak fogunk fel, ebből a szükségből alakultak ki.

2. A kompenzáció ritualizált formája: egy mátrafüredi panzió két világháború közötti vendékönyve példáján

Egy gyöngyösi (Heves m.) kalapos segéd (Ivanits Imre) az 1920-as évek végén a nehéz gazdasági helyzetben mesterségéből, iparából nem tudott megélni. Ezért Bene pusztán (ma Mátrafüred), megvett egy használaton kívüli kallómalmot a Kallók völgyében, azt átalakította, s megnyitotta benne panzióját. Az 1920-1930-as években kiterelvényesedő hazai turizmus kellő forgalmat biztosított a panzió számára. Visszatérő vendégek, családok jártak oda egészen a 40-es évek végéig, főleg Budapestről, nagyobb alföldi városokból. Kialakult egy törzsvendégi kör, akik évről-évre visszajártak. A panziótulajdonos (Ivanits Imre) és felesége (Ivanits Imréné, Kládok Rózsika) törekedett a panzió családias jellegének kialakítására. Sokat foglalkoztak vendégeikkel.

1929 júniusától kezdve vendégeik nyaralásuk végén egy vastag kockás füzetbe írták bele gondolataikat, megjegyzéseiket, nyaralásukról és a helyről szóló véleményüket. Ezek kivétel nélkül köszönetmondások, amelyekben a panziótulajdonosnak és feleségének megköszönik a jó ellátást, a gondoskodást, a biztosított pihenési, kikapcsolódási lehetőséget. sokszor nemcsak a jó ételeket, hanem még a jó időt (!), a nyugalmat, a természet közelséget is. Értelmezésem szerint mindazt, amit mindennapi életük során nélkülöznek, nélkülöztek. A panzióban eltöltött időt, a nyaralást ezért egy kompenzációs aktusnak fogom fel. (Eberhart é.n. [2001.] 32.) Ezt legtöbbször meg is fogalmazzák: „A mit kerestünk - megtaláltuk: bájos édes szép vidéket, jó levegőt - csendes pihenést, figyelmes gondos ellátást.” (Orosházi vendég, 1934) „Aki az erdő csendjét szereti, szívesen mereng elmúlt szép emlékeken, a madárdalt, patak csörgedezését kedveli, - az őstermészet sok egyéb szép alkotásában „még” tud gyönyörködni és főképp nem a kellemetlenül hangos, zajos, - idegen és torz eszméknek hódoló világban keres testi és lelki üdülést, - az jöjjön a szép Mátra aljában fekvő Ivanits nyaralóba pihenni, a hol megtalálja mindent - a mi neme értelemben - testet üdít, lelket emel.” (Budapesti vendég, 1934) „Csörgedező patak partja, árnyas sétány, gyönyörű erdő, otthonunknak kies szép vidéke, sok kedves emlék, Isten veletek. - Figyelmes, vendégszerető házigazdánk.” (Nyíregyházi vendég, 1934) „Nehéz, háborús időben jöttünk ide. Itt nyugalmat, békét találtunk. Szeretetteljes fogadtatásban, elsőrendű ellátásban volt részünk.” (Budapest, 1944)

A panziói vendékönyv szövegeit a tartalomelemzés módszerével elemeztem. (Krippendorff 1995.; Babbie 1995.) A mostani elemzésbe csak a vendékönyv Délvidékről: Bácskából származó beírásait vontam be. Összesen 17 ilyen bejegyzést találtam (ezeket a *Példatárban* közlöm, s hivatkozásnál sorszámuokra utalok), amelyekből azonban 10 esetben igazolható a bácskai származás, míg hét esetben azt feltételezhetjük.

Mit köszönnek meg a bácskaiak, mi az, amit ők az 1940-es években nélkülöztek? Több bejegyzésben csak azt olvassuk, hogy jól érezték magukat, elégedettek

voltak a vendéglátással, mások a természeti környezetet dicsérik. A kompenzáció felől nézve ezek ellentétpárokban is leírhatók.

Mátra (hegyvidék) – Bácska (alföld) (4., 8., 14.)

szép környezet (természet, hegyvidék) – (Bácska, alföld) (5., 7.)

polgári ház – (otthon) (1.)

szép napok – (napi gondok) (2., 5., 6., 7.,

kellemes két hét – kötelesség (9.)

jó ellátás – (otthon) (11., 13.)

Ivanits panzió – (otthon) (8.)

barátságosság – (otthon vagy általános légkör) (13., 16.)

Az érkezők általában városiak városiak, főleg budapestiek, de az Alföld több városából is jönnek: Debrecen, Nyíregyháza, Törökszentmiklós, Orosháza stb., s a jelenleg részletesebben vizsgált bácskai települések. Ők szintén valami olyat keresnek, amit otthoni mindennapi életükben nem találnak, amit elvesztettek, ami nélkülöznek: természet-közelséget, csendet, nyugalmat, jó közösséget, figyelmességet és törődést, jó ellátást. A vendégek a kedvességet, a hangulatos vendéglátást többre tartják a komfortnál. Így keletkeznek a törzsvendégek. (Schrutka-Rechtenstamm 1994 89.) Ezt látjuk a Bácskából érkező vendégeknél is: néhány család évről évre visszajárt – amíg a lehetőségük megengedte. Az üdülői hangulat kialakításában a helyi kultúra, vagy a népi kultúra nem játszott szerepet, hacsak nem számítjuk ide a romantikusnak érzett egykori vízimalmot, amelyből az Ivanits panziót kialakították. Nagyobb szerepet kapott a természet, a közösségi érzés, s ennek népies rítusa az új vendégek számára rendezett első esti szalonasütés, valamint a konyha, a kulináris örömök világa. Emiatt is joggal tarthatjuk ezeket a beírásokat kompenzációs cselekedeteknek, amikor is a az elvesztett harmóniát keresik és találják meg sokan az Ivanits panzióban. Néhány esetben azonban az az érzésünk, hogy az emberek a mátrafüredi nyaralásuk során az otthoni mindennapjaikat akarják megismételteni, az otthoni kényelmet és ellátást valószínűleg egy másik szinten. Ezért emelik ki az Ivanits panzió általános dicséretén túl a „polgári ház”, a „jó ellátás” gondolatát. A mindennapokból kiemelkedve mégis annak kultúráját keresik és találják meg. A turizmus is létrehozta a maga mindennapi kultúráját. (Köstlin 1994.)

A vendégkönyvi bejegyzések formálisan a beíró és a címzett, a panzió vendégkönyve esetében a vendég és a panzió tulajdonos, illetőleg – miután minden vendég olvashatta – a vendégek közötti kommunikációs kapcsolatot jelentik. Írásban és könyvben való rögzítésük azonban kitágítja a kommunikációs aktus határait. (Keszeg 1991.244.)

De miért kell köszönetet mondani azért, amiért nyilván rendesen megfizettek? Úgy gondolom azért, mert valami olyat kaptak ezért, amit – ahogy az előbb láttuk is – nélkülöztek. Ebben a lélektani helyzetben a vendég és a panziós, a beíró és a címzett között legalábbis függő viszonyról beszélhetünk. E kapcsolatban a panziós (vendéglátó) szerepe át- vagy felértékelődik. A vendég lekötve érzi magát, s kapcsolatuk hasonló értelmet kap a kegyhelyek, templomok, társulatok gyakorlatában feltalálható könyvekhez, illetve az azokban tükröződő ember/hívó és Isten (szentek) viszonyhoz. (Frauhammer 1999.) Azaz a panziói bejegyzések esetében egy

szolgáltatási kapcsolat más szintre emeléséről, annak kvázi-szakralizálásáról van szó. Egy személytelen kapcsolat „humanizálásáról” más oldalról.

E szövegek valakinek valamiért köszönetet mondanak, a szövegeket leírók és beírók hálájukat fejezik ki. Természetesen a köszönetmondás, a hála kifejezése nyelvileg azonos formákra épül, ezért a különféle helyeken található írott köszönetmondások nagyfokú nyelvi kifejezésbeli formai hasonlóságot mutatnak. Egy olyan szituáció teremtődött, amelyben az írásbeliség alkalmazása a „beszédhelyzet rituális értékét” jelzi. (Keszeg 1991. 241.) Ez eltért a korábbi használattól, s lehet egy tudatos „nonkonformista magatartás eredménye” is. (Keszeg 1991. 242.)

A köszönetnyilvánítás rutinszerű, megszokott, elsősorban szóbeli tevékenységgel ellentétben (vagy párhuzamosan) a vendégek könyvekbe beírók újszerű, korábban szokatlan formát: a köszönetnyilvánításnak új stratégiáját választották. Ezt jobbnak, fontosabbnak és értékesebbnek vélték/vélik a szokványos más köszönetnyilvánítási eljárásoknál és módoknál. Az újszerűsége, nonkonformizmusra való törekvésükkel azonban egy új modellt is teremtettek, amelyet e sajátos kommunikációs kapcsolatba kerülők közül sokan követtek. Az írás, mint új kommunikációs csatorna megjelenésében fontos alap lehetett az írás presztizsének megnövekedése. (Keszeg 1991. 240.) Lényegében azt mondhatjuk, hogy a beírások szövegeinek ismeretében, hogy a beírók lényegében egy „vendégek könyvi nyelvet”, egy írott nyelvet állítottak elő és alkalmaztak. A beírók olvassák egymás beírásait, s ez nyilván visszahat a fogalmazásra, bizonyos gondolatok, formulák ismétlődnek.

Az írás, a leírt szövegek maradandósága az állandóság érzését kelti, más oldalról pedig megerősíti, legitimálja is azt a hierarchikusan elrendezettnek érzett kapcsolatot, társadalmi viszonyt, amely a beírók és a címzettek között: tulajdonos és vendég között létezik.

A ritualizálásra való törekvés belső motiváció azonban hasonlóak lehetnek: a templom, a kegyhely, az üdülő felkeresésének célja hasonló vagy azonos – a testi és lelki egészség helyreállítása, biztosítása, megóvása és fenntartása. A ritualizálást erősítheti a leírások révén létrejött ismétlődés, az ebből fakadó bőség, az írásos szövegformulákból fakadó díszítettség. Az írás, a rögzítés valósága pedig az állandóság, s ebből fakadóan a biztonság érzését sugallhatja. A hagyomány kínálta korábbi formákat nem, vagy csak részben tartották követendőnek, s ez a belső kényszer formálta ki az új hagyományt. (Barna 2000.)

3. Bácskaiak a Mátrában – a turizmus, mint a kulturális és gazdasági integrálódás jele

1918-1921 között a szerbek, antant segítséggel, megszállták Magyarország déli részét, amelynek nagyobb részét Trianoni békeszerződésben a megalakult Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolták. Ez történt a Bácskával és a Bánság nyugati területével is. Közigazgatásilag, gazdaságilag, etnikailag, társadalmi kapcsolatok számai révén összetartozó területeket, közösségeket vágott el a szigorú országhatár két

évtizedre egymástól. Arra kényszerítve az új határ mellett élőket, hogy kapcsolataikat újraprendezzék, s a lehetőség szerint mindennapi életüket optimálisan újraszervezzék.

1941. áprilisában, Jugoszlávia német lerohanása után, felszabadult a Délvidék egy része, Bácska visszatért Magyarországhoz. Húsz év után az itt élőknek ismét át kellett szervezni mindennapi életük gazdasági, társadalmi, kulturális kapcsolatrendszerét. Ennek során hajlamosak vagyunk csak a makrofolyamatok szintjén gondolkozni. Azért is persze, mert a mindennapok szintjén kevés forrásunk maradt fenn, vagy keveset elemzett eddig a kutatás. A mátrafüredi Ivanits panzió megmaradt vendégkönyve az újraszerveződő belföldi hegyvidéki turizmus területén kínál ehhez figyelemre méltó adatokat nemcsak a visszatért Délvidék, hanem a déli Felvidék kapcsán is. Mostani írásom azonban csak a bácskai adatok elemzésével kíván foglalkozni.

A vizsgált vendégkönyvi beírások időrendi táblázatba szedve:

dátum	név	állami ünnep	jegyzetek	jegyzetek
1941. június 3.	ismeretlen	német	német	
1941. szeptember 2.	Temerin	magyar	német	
1941. szeptember 10-17.	ismeretlen	német	magyar	
1942. augusztus 18.	Bácska	magyar	magyar	
1942. augusztus 19.	Palánka	német	német	
1942. június 28.	Cservenka	magyar	német	
1942. augusztus 26.	ismeretlen	német	német	
1942. augusztus 28.	ismeretlen	magyar	német	
1942. szeptember 4.	Újvidék	magyar	magyar	
hiányzik, 1942. szept. 20-21. körüli bejegyzés	Újvidék	magyar	szerb? horvát?	
hiányzik, az 1943. június 30. bejegyzések között	ismeretlen	német	németh	
1943. augusztus 20.	Palánka	német	német	második nyaralása
1943. júl. 23 – aug. 18.	ismeretlen	német	német	
1943. augusztus 27.	ismeretlen	német	német	
1943. szeptember 15.	Temerin	szerb	szerb	cyrillikával írva
1943. szeptember 14-29.	Kiskér	német	német	
1944. július 3.	Cservenka	magyar	német? magyar?	harmadik nyaralás

(A fenti lista hét adatsoráról nem tudjuk pontosan megmondani, hogy a vendégek földrajzilag honnan érkeztek. Német nyelvhasználatuk alapján soroltam őket a bácskaiak közé, hiszen máshonnan magyar anyanyelvűek jöttek.)

Ma már nem állapítható meg – miután a panziót 1951-ben a tulajdonostól elvették, államosították, s iratai eltűntek –, hogy milyen csatornákon keresztül jutott

el a mátrafüredi Ivanits panzió híre a Délvidékre. Tény, hogy 1941 előtt számos dél-alföldi településről érkeztek nyaralók. De nem kizárt, hogy a sajtóhirdetések is közrejátszhattak ebben.

A fenti táblázatot áttekintve azt látjuk, hogy egy-két hónappal a visszacsatolás után már érkeztek vendégek a Délvidékről. A települések között Temerin, Palánka, Csirvenka, Újvidék és Kiskér szerepel. A nyaralások időpontja június – szeptember hónapokra esett. A bácskai vendégek társadalmi hovatartozását nem tudjuk megállapítani, etnikai kötődésüket azonban igen. A 17 bejegyzésből 9 német nyelven, 7 magyarul, 1 pedig szerbül íródott. Egy Palánkáról való német család két nyáron is, egy csirvenkai német nevű, ám bejegyzését magyarul író család pedig három nyáron is ellátogatott Mátrafüredre. Mindez azt jelzi, hogy a felszabadult területek nemzetiségi lakossága is, elsősorban a német, igyekezett integrálódni a korabeli Magyarország társadalmába. Az alföldi lakosság az 1940-es évek magyar országhatárai között legközelebb hegyvidéket – a Mecsek mellett – éppen az Északi-Középhegységben, a Mátrában talált. A közlekedési lehetőségek is jók voltak északi irányba. Mindez a gazdasági re-integrálódás jeleként is értelmezhető.

Összegezőképpen elmondhatjuk, hogy a Délvidék 1941-es felszabadulása után a bácskaiak az élet minden területén integrálódtak a korabeli Magyarország életébe. Bekapcsolódtak a belföldi hegyvidéki turizmusba, s látogatták a magyarországi hegyi üdülőket. A mátrafüredi Ivanits panzió vendégekönyve ennek nyilván csak egy jele a sok közül. A bácskai magyar, német és szerb vendégek 1941 nyarától tehát ugyanúgy jelen voltak a mátrai üdülőhelyeken, mint a trianoni Magyarország lakói. Az üdülőhelyen pedig átvették a helyi szokásokat, alkalmazkodtak hozzájuk, s a köszönetnyilvánításnak – az Ivanits üdülőben legalább is 1929-től vezetett – vendégekönyvbe írás ritualizált formáját is követték.

Forrás

Az Ivanits panzió vendégekönyve (1929- 1947) Kézirat a szerző tulajdonában.

Irodalom

BABBIE, Earl

1995 Beavatkozás-mentes vizsgálatok. In: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest, 337-372.

BARNA Gábor

2000 Vendégekönyvek kegyhelyeken, kórházakban és szállodákban - a ritualizált viselkedésmódok új, írásos formái és forrásai. In: Kuti Klára és RÁSKY Béla (szerk.) *Azonosságok és különbségek. Mai néprajzi kutatások Ausztriában és Magyarországon*. Budapest, 29-42.

EBERHART, Helmut

é.n. [2001.] Compensation as a Culture Determining Fact. In: Eberhart, Helmut - Ulrika Wolf-Knuts (szerk.) *Migration, Minorities, Compensation. Issues of cultural identity in Europe*. Ed. by Coimbra Group Office, Brussels, 31-39.

FRAUHAMMER Krisztina

1999 Levelek Máriához. *A máriakálnoki vendégek könyve. Briefe an Maria. Das Gästebuch von Máriakálnok /Gahling*. Devotio Hungarorum 6. BARNA Gábor (szerk.) Szeged.

KESZEG Vilmos

1991 Az írás mint beszédesemény. In: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Kriterion, Bukares, 240-259.

KÖSTLIN, Konrad

1994 Wir sind alle Touristen – Gegenwelten als Alltag. In: Cantauw, Christiane (Hrsg.) *Arbeit, Freizeit, Reisen. Die feinen Unterschiede im Alltag*. WAXMANN, Münster. 1-12.

KRIPPENDORF, Klaus

1995 *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó, Budapest.

SCHRUTKA-RECHTENSTAMM, Adelheid

1994 „Die Gäste fühlen sich wohl bei uns”. Begegnungen durch Tourismus. In: Pöttler, Burckhardt (Hrsg.) *Tourismus und Regionalkultur*. Wien, 85-94.

Példatár

1. „Ein wirklich gut bürgerliches Haus, wo man sich wirklich wohl fühlt und in jeder Hinsicht zufriedengestellt wird.

Matrafüred, den 3. Juni 1941.

Norbert Liebermann”

2. „Szívesen fogok vissza gondolni az itt töltött szép napokra és szeretettel a kedves Ivanits házspárra.

Ha a jó Isten megsegít úgy jövőre a párommal együtt szeretném viszontlátni a kedves és szép üdülőt.

Gäbel Ottóné

Temerin: Bácska

Matrafüred 1941. IX. 2.”

3. „Herzlichen Dank für alle Gute und ? was ich hier geniessen habe.

Ligeti Jánosné

(dátum nélkül, 1941. IX. 10. és 1941. IX. 17. között) ”

4. „A Mátra szépségének, a kitünő Ivanits üdülőnek jó hírnevét visszük haza a Bácskába.

Mátrafüred, 1942. aug. 18.

Steczik Gézáné

Ny. polg. Isk. igazgató”

5. „Wir haben uns im Ivanits Benzion sehr wohl gefühlt und hoffen das nächste Jahr uns wieder hier zu erholen. Auch haben wir von der schönen Umgebung eine angenehme Erinnerung mit genommen.

Mátrafüred den 19 Aug. 1942

Familie Beinstingel

Palánka, Bácska”

6. „Itt töltöttem a szép 25 napomat, sajnálom, hogy ilyen hamar el kell hagynom, de ha nem előbb, jövő évi viszontlátásra.

Gegner Georg

M.füred, 1942. június 28án.

Cservenka, B.B.V.M.”

7. „Mit Freude werden wir immer an die schöne verflossene Tage hier in der 'Ivanits Penzion' denken und auch die schöne Umgebung wird uns eine bleibende Erinnerung sein.

Mátrafüred, 26. August 1942.

Marie Reiter

u. Kinder

Brigitta u. Ilse

(helymegjelölés nélkül)”

8. „Ivanits Penzió a Mátrában fogalom! Kell ennél bővebben fejtegetni, hogy mit jelent ez?! Aki egyszer itt volt az ugyis mindig visszavágyik. Ezért tehát úgy búcsuzom viszontlátásra, kedves Ivanits üdülő.

Eckert Eszter

Mátrafüred 1942. VIII. 28.”

9. „Ivanits üdüllőben nagyon kellemes 2 hetet töltöttünk igazán sajnálhatjuk hogy a kötelesség haza szólít bennünket. Reméljük, Mátrafüredet jövőre is viszontlátjuk. 1942. IX. 4.

Balla Dávid és családja

Újvidékről”

10. „Jol éresztem magam nehéz szível búcsuzok a viszont látásik.

Friskits Károly

Újvidék

(1942. IX. 20. és 21. között bejegyezve)”

11. „Herr Ivanits

Mir tuht es ser Leiht das Wir jezt son forht misen fon hir ir Castfrein saft war ser gut (?) so auch die Bedienung Wie hofen das Wir kunz auf jar uns wihter sen.

Aahtungs foll

Johann Fix, Ideline Fix

(év és helymegjelölés nélkül 1943. VI. 30-i bejegyzések között)”

12. „Wir sind zum zweitenmal im Ivanits-Benzion, dass ist das Zeichen das wir uns wohl gefühlt haben und hoffen in Zukunft wieder uns hier erholen.

Familie Beinstingel Josef

Palánka

Mátrafüred, den 22. August 1943.”

13. „Wir haben uns bei Ivanits Benzion sehr gut gefühlt, die Kinder haben auch sehr zufriedent zugewohnen.

Somit kann ich das Ivanits Benzion für dass beste in der umgebung empfehlen.

Ich hoffe dass Wier uns aufs Jahr wiedersehen.

Matrafüred vom 23. VII. – 18. VIII. 1943

Familie

Kaiser Franzl

(származási hely megjelölése nélkül)”

14. „Die schönen Tage in Matra Ivanitsch Pension werden uns immer in Erinnerung bleiben.

Matra Füred den 27. August 1943.

Familie Larundi (?)”

15. „IX. 15 – 1943

Blagoslov i mir nekaje so obim domam ka o cannom Amin.

Lubica Kmetovity

Temerin

(cyrill betűkkel írva)”

16. „Ich habe mich beim Ianits Penzion sehr gut gefühlt. Somit kann ich das Ivanits Penzion für ein gutes Erholungheim empfehlen. Ich hoffe das wir uns aufs Jahr wiedersehen.

Mátrafüred von 14. September 1943. – Bis 29. September 1943.-

Heinrich Liebmann.-

Kiskér”

17. „Harmatik szabadságot is nagyon jól töltöttem, remélem hogy jövő évre ismét eljöhettek. Vizsontlátásra.

1944. VII. 2án

Georg Segner/György

Cservenka/Bácska”